

нак, стверджують автори дослідження, він глибоко помилявся, бо незабаром війна підтвердила, що тогочасна Росія справді від «варварства» відійшла недалеко. Про це яскраво засвідчили арешти і депортації буковинців, у першу чергу таких національно свідомих українців, як О.Безпалко, пограбування і погроми єврейських жител, заборона будь-якої діяльності «визволених» українців у своїх товариствах, читальнях, партіях, які були розпущені, закриті, а їх учасники мусили рятуватися втечею.

Покинув Буковину і О. Безпалко, який пристав до Союзу визволення України, з членами якого проводив просвітницьку роботу серед військово-полонений українців російської армії в німецькому таборі Раштаті. З відходом російських військ з Буковини О. Безпалко повертається в березні 1918 р. додому. Саме на цей період, зазначається в дослідженні, О. Безпалко бере активну участь у процесах, пов'язаних з будівництвом української державності, зокрема на Буковині. Автори праці розкривають його участь (як представника Буковини) у роботі Української Конституанти та Української Національної Ради, на яких вирішувалась доля західноукраїнських земель. Проаналізована роль О.Безпалка в процесі підготовки та проведення Буковинського народного віча українців краю 3 листопада 1918 р., охарактеризоване його недовготривале перебування на посаді бургомистра м. Чернівці.

Другий розділ роботи розкриває службу О. Безпалка в Українській Народній Республіці та перебування в еміграції. Вже в перші дні після прибуття восени 1918 р. в Київ він активно включився в державницьке життя. Перебуваючи в Києві, залучається до розробки Універсалу Соборності України, який був проголошений 22 січня 1919 р., в день об'єднання ЗУНР та УНР.

Досить ефективну діяльність розвинув О. Безпалко в українському уряді. Свідченням цього є той факт, що він єдиний із призначених міністрами в квітні 1919 р. залишався на посаді при трьох головах Ради народних міністрів. Автори видання наводять цікаві факти з цього життєвого періоду О. Безпалка. Крім основних обов'язків міністра праці, йому доводилось виконувати й інші доручення уряду та Головного Отамана (налагодження роботи місцевих органів влади, припинення саботажу, організація відправки продуктів харчування, виступи перед вояками, поїздки по селах з лекціями тощо).

Дослідники життєвого шляху О. Безпалка вказують у своїй роботі і на недоліки в його діяльності на посаді міністра. Його позиція і виступи проти уряду Західної Облaсті УНР та командування Української галицької армії інколи загострювали відносини між наддніпрянцями й галичанами, що не сприяло процесу об'єднання українців в Соборній Українській Державі.

Невдачі у визвольних змаганнях українців, загартування українських земель іноземними державами привели, в кінцевому результаті, до виїзду О. Безпалка за кордон. Авторами охарактеризоване його перебування у Варшаві, Відні, Берліні, де він інформував дипломатичних представників інших країн про становище України та українські справи, прагнув залучити іноземні уряди до вирішення української проблеми.

Значну частину свого життя за кордоном О. Безпалко провів в м. Подебради (Чехословаччина), брав активну участь в діяльності емігрантського уряду, займався викладацькою роботою. Саме в цьому місті у червні 1945 р. О. Безпалко був заарештований радянськими військами, відправлений до Києва та засуджений до заслання. Автори дослідження не змогли точно визначитись з часом смерті та місцем заслання і поховання О. Безпалка, оскільки в його особовій справі та інших документах такі відомості відсутні. Сталінські сатрапи зробили все, щоб О. Безпалко відійшов у небуття. Та в небуття, стверджують автори, відійшли саме прислужники жорстокого тирана, а ім'я Осипа Івановича Безпалка увійшло в когорту славних борців за вільну, незалежну Українську державу.

Чернівчани свято бережуть і шанують пам'ять про свого крайнина. Одним із проявів такої пам'яті є те, що в Чернівецькій міській раді в портретній галереї голів міського самоврядування висить і портрет Осипа Безпалка – колишнього очільника міської управи Чернівців.

Свідченням пошанування нашого славного крайнина є і пропонувана книга, яка повинна зацікавити усіх, хто цікавиться історією України.

*Фадей ЯЦЕНЮК
(Чернівці)*

НЕСТОР МИЗАК. УКРАЇНЬСЬКА КРОВ ПІД МОНТЕ-КАССІНО. – ЧЕРНІВЦІ: ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ, 2013. – 276 с., іл.

Нещодавно для читацького загалу й, передусім, для свідомих і гідних національної історичної пам'яті українців, а таких, Слава Богу, значно більше, аніж тих, хто, за словами Великого Кобзаря, «отечество» так любить, так за ним бідкує»¹, стала справді знакова подія – у світ вийшла нова книга Н. Мизака під символічною назвою «Українська кров під Монте-Кассіно»². Як сказано у Передмові, вона є «одинадцятим додатком» до серії книг, що уже вийшли з-під дослідницького пера професора Н. Мизака під загальною назвою «За тебе свята Україно».

Дослідницька роль автора, яку насправді переоцінити годі, полягає якраз у тому, що в ній чи не

вперше в сучасній вітчизняній історіографії здійснено вдалу спробу висвітлити «участь українців Східної Галичини у війні проти гітлеризму у польській армії ген[ерала] Андерса»³, а відтак і увіковічнити світлу пам'ять українців, «полеглих у боротьбі в лавах польської армії», коли у тяжкому двобої зійшлися дві однаково криваві й антилюдські ідеології: коричнева чума – фашизм і червона зараза – комунізм.

Відомо, що доля українців у Другій світовій війні була чи не найтрагічнішою за долі всіх інших народів. Вони змушені були воювати за чужі інтереси, бо таким незавидним було становище нашої бездержавної нації. Їхньою рясно пролитою кров'ю освячені вівтарі свободи і демократії, миру і братерства не однієї держави, нації чи народу, у чийх армійських лавах їм доводилося воювати. Це були і царська Росія, а згодом СРСР, і Німеччина, і Польща, і Румунія, і Угорщина, і США, і Канада, і Велика Британія й інші.

Однією із маловідомих, однак справді дієвих, була участь східних галичан у складі польської армії генерала Владислава Андерса, яка воювала проти німецького нацизму на території гітлерівської союзниці Італії. І хоча, як справедливо зазначає автор, на цвинтарі в італійському містечку Монте-Кассіно могили загиблих героїв полум'яніють червоними маками, а на сторожі їх величних подвигів стоять тесані хрести, на них, однак, не зазначено національну приналежність тих, хто там, у далекій чужині, знайшов свій останній прихисток і вічний спочинок. А це тисячі наших земляків-галичан.

Навпаки, у післявоєнний період на адресу українських героїв лунали несправедливі закиди в колаборантстві та зраді. У цьому зв'язку прагнення заперечити їх участь в бойових діях проти німецьких окупантів на території сучасної Італії у складі польської армії генерала В. Андерса – це лише одна із ланок віртуозно сплетеної «сильними віку цього» ідеологічної павутини фальші і обману. Поза будь-яким сумнівом, польська сторона, виходячи із власних політичних цілей і інтересів, виховує підрастаюче покоління на прикладах героїчної звитяги своїх воїнів у лавах армій, яким також доводилося воювати. Тому з позицій державницького патріотизму Польщі цей підхід є зрозумілий. Натомість прикро усвідомлювати, що участь наших дідів і батьків на полях битв у лавах польської армії свідомо замовчується не на користь українців. Певна річ, що звинувачувати тут потрібно не поляків за те, що не дримають, а самих же українців за те, що досі сплять.

Час підтверджує, що польські історики продовжують активно досліджувати складні і болючі теми участі їх земляків у боротьбі з гітлеризмом. Результатом цієї діяльності є проведення різного роду наукових симпозіумів, круглих столів, конференцій, що підкріплюються публікацією числен-

них статей, презентаціями різного роду брошур та монографій. Одним із найважливіших заходів цього стибу була міжнародна наукова конференція (24–26 жовтня 2001 р. у м. Бузулук Оренбурзької обл.), де колись 1941 р. сформувалася польська армія генерала В. Андерса. Її учасники наголошували, що польською стороною ще недостатньо вивчені всі архіви, якими оперує Росія. На жаль, як зазначає Н. Мизак, ніхто так і не обмовився, що особовий склад польської армії був доволі строкакий за національною ознакою і формувався, крім поляків, з українців, білорусів і євреїв⁴.

Нині ця героїчна сторінка в українській національній історії отримала шанс на своє гідне прочитання і осмислення⁵. Проте питання участі українців у боротьбі з нацизмом на боці польської армії генерала В. Андерса є надто складним і суперечливим, а тому навряд чи вдасться його розв'язати на рівні подвижництва окремих істориків. Особливо гостро відчувається потреба залучення та неупередженого дослідження історичних документів з архівних фондів Російської Федерації, Великої Британії, Польщі, в яких можна було б не лише знайти списки особового складу вояків армії генерала Андерса і серед них українців, а й чіткіше унаочнити їх безпосередню участь та внесок у боротьбу з фашизмом. Спільний пошук історичної справедливості не лише сприятиме розширенню параметрів співпраці між науковцями цих країн, а й стане консолідуючим чинником у боротьбі проти будь-якої форми проявів неонацизму в сучасному світі на міждержавному рівні.

У цьому контексті дослідження доктора історичних наук, проф. Н. Мизака є не лише бажанням привернути увагу до невідомої сторінки історії українського народу під час Другої світової війни, а й застерегти багатьох від спокуси зазіхання на чийсь особливу місію і покликання. А тому автор, скориставшись нововідкритими архівними матеріалами, зумів напрочуд детально реконструювати тернистий шлях українців Східної Галичини, які будучи заарештованими та депортованими радянською владою у 1939–1941 рр., опинилися у сибірських концтаборах, а пізніше – стали перед вибором: «залишитися в тюрмах чи вступати до польської армії генерала В. Андерса, щоб воювати проти німецького нацизму»⁶. Знайдені фотодокументи та свідчення очевидців допомогли автору буквально до деталей унаочнити умови формування військового корпусу армії В. Андерса, проілюструвати зовнішній вигляд українських вояків та відтворити маршрут її переходу із СРСР до Англії через територію Ірану, Сирії, Лівану, куди, наче троянців, кидала доля східних галичан⁷.

Знайомлячись з книгою, читач зможе перекоонатися в тому, що там, у диких пустелях Близького Сходу, кожен галицький вояк зберігав у своєму серці спів українських солов'їв, запах вишневих садів та маминих квітів. І де б вони не опинилися,

ніхто не зганьбив ані честі, ані гідності, ані зброї, яку тримав у власних руках, борючись проти німецького нацизму. Долаючи кілометри за кілометрами, нарешті доля їх закинула до Палестини: ось вони стоять на Оливній горі, з якої колись промовляв Ісус Христос, далі – на східцях церкви Мук Христових, а ще – біля Гробу Господнього... Їх ще чекали піраміди Хеопса в Єгипті та Александрійський порт, перепливши з якого Середземне море, всі вступили у кривавий бій з німецькими військами на Монте-Кассіно. Під час штурму цього монастиря-цитаделі пролилися ріки крові українських солдатів. Однак, як з болем в серці змушений констатувати автор, польська сторона воліє про це не згадувати: «на величному меморіалі на Монте-Кассіно і словом не згадано, що на цвинтарі покояться також українські вояки»⁸.

Важливим елементом дослідницького хисту проф. Н. Мизака є те, що йому вдалося встановити найбільш ймовірну кількість українських військових, що входили до складу армії генерала Андерса. Посилаючись на спогади колишніх вояків польської армії і зокрема, Б. Дурбака, магістра права з Бучача Т. Даниліва, вояка Ю. Єнкала, майора В. Яніва, отця Івана Музички, воїна М. Козія з с. Богданівка Скалатського повіту, а також на спомини самого генерала В. Андерса, автор подає цифру від 5 до 28 тисяч. Також книга містить цікаві спогади про організацію української капеланської служби в армії В. Андерса, діяльність апостольського візитатора архієпископа Івана Бучка, його зв'язки з українськими вояками польського корпусу. До того ж у ній опубліковано низку надзвичайно важливих історичних документів – фотосвітлини, листів, витягів із наказів, розписок тощо, які можуть послужити для подальшого поглибленого вивчення складних, драматичних і водночас славних сторінок нашого історичного минулого. Книгу доповнюють ілюстративні матеріали військових відзнак, якими нагороджували вояків, посвідчення про закінчення старшинських шкіл, фотографії військових баталій, руїни знаменитого монастиря, копії друкованих і рукописних листів греко-като-

лицького владика Івана Бучка, матеріали заснування Союзу українців Британії та ін.

Отже, дослідження проф. Н. Мизака – це не лише безкомпромісний приклад служіння українській національній ідеї, а передусім свідчення високої фахової зрілості сучасного історика, історика, який справді відчуває дух часу і важливість будь-що прислужитися пізнанню історичної правди. Його праця допоможе всім, хто до неї звернеться, знайти відповідь на питання: «Хто ми? Чії діти? Яких батьків?»

Микола ШКРІБЛЯК
(Чернівці)

¹ Категорія «отечество» – присутня у багатьох поемах Т. Г. Шевченка. Починаючи з 1844 р., поет вживав її для означення Росії (російського отечества), щоб показати блондирський рівень патріотизму та любові москалів до свого «отечества». Насправді Кобзар насміхається зі всіх, хто вживав це слово, а особливо з тих хохлів, які запопадливо прислужували цьому «отечеству». Докл. див.: поеми «Сон» та «Холодний яр».

² Мизак Н. Українська кров під Монте-Кассіно: монографія: [Додаток до серії «За тебе свята Україно». Книга одинадцята]. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2013. – 276 с. : іл.

³ Там само. – С. 6.

⁴ Там само. – С. 6.

⁵ Зовсім нещодавно вітчизняні науковці все ж таки почали звертатися до цієї проблематики. Підтвердження цьому є наукові розвідки молодих дослідників і зокрема: М. Бондара, Л. Брехуна, Т. Пилиповича та ін. Докл. див.: Бондар М. Битва под Монте-Кассіно.-режим доступу Internet / М. Бондар // <http://www.wikipedia.ru.html>; Брехун Л. Красные маки под Монте-Кассіно / Л. Брехун // Информационно-аналитический журнал. – 2001. – №2. – С. 14 – 16.; Пилипович Т. Участь українців у складі армії генерала Андерса (2-го польського корпусу) в роки Другої світової війни // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Зб. наук. праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 22. – 2011. – С. 34 – 48.

⁶ Там само (на звороті книги).

⁷ Там само. – С. 13.

⁸ Там само. – С. 24.